

ERZURUM GUREBA HASTANESİ VE SONRASI

Dr. Zeki BAŞAR

Ö Z E T :

Kurumların kuruluş ve çalışmalarının saptanması sosyal hayat bakımından önem taşımaktadır. Sağlık kurumlarının geçmişleriyle bugünlerinin kıyaslamalı bir şekilde incelenmeleri yani gelişmelerinin saptanması ise, sadece günümüzün değişip gelişen koşullarını göstermekle kalmayacak aynı zamanda pratik tıp alanında ulaştığımız düzeyin bir göstergesi olacaktır.

1906' larda Gureba adıyla fakat çok mütevazı bir durumda işe başlayan hastahane, Cumhuriyetin ilk yıllarında Nümune olmuştur. Yetmiş üç yıldan beri daha doğrusu Nümune olduktan sonra her yıl biraz daha genişerek kapılarını halkımıza açmaya devam etmiştir. Bu nedenle hizmeti büyük olan bu sağlık kurumumuzun kısa tarihçesini vermeyi gerekli sayarak üzerinde durmuş bulunuyoruz. Konuyu dile getiren makalemiz 112 yıl evvel Erzurum'da çıkmış olan Envar-ı Şarkıyye adlı gazetede verilen belgesel bilgilerden ve diğer kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Özette değinildiği gibi Erzurum'da 1867 den beri çıkmaya başlayan bir gazete vardır. Türkiye'nin en eski gazetelerinden biri sayılan bu yayın organının adı, Envar-ı Şarkıyye'dir. Kuruluşundan itibaren sürekli olarak çıkmıştır. Yalnız 1928'lerde adı (Erzurum) yapılarak çıkması sürdürülmüştür. 1963 den sonra altı yıl kadar neşrine ara verilmiş isede, 1969 da yeniden ve eski adı olan Ervar-ı Şarkıyye'yi alarak çıkmaya başlamıştır.

İşte bu gazetenin, 110 yıl evveline ratslayan bir nüshasında (27 Mayıs

2 Haziran 1869 Gureba Hastanesinin tarihine ışık tutan şöyle bir haber okunmaktadır.

"Vali-i vilayet devletlü Kurt İsmail Hakkı Paşa Hazretlerinin Erzurum'u teşriflerinden şu güne kadar 5 mah zarfından bu havalinin en fena zamanı olan Mevsim-i şita'da pek çok ıslahata muvaffak oldukları, inkâr edilemez.

Ezcümle... halktan toplanan yardım paraları ile bir ıslahane (kimsesiz yoksul çocuklar) ile gençler için iş

ocağının tanzım ve inşasının himemati celile sarfıyla kuvve-i karibeye getirdiler ki, buna ikmal olunmuş nazarı ile bakılır.

Memleketimiz cesim bir bölge ve Anadolu kıtasının şerefli vilayetlerinden birisi, belki birincisinin merkezi bulunduğu halde nefsi Erzurum'da bir Gureba hastahanesi ve memleket tabibi olmadığından, sahihen teessüf olunur.

Ey merhametli ve insaflı olan vatanşahlarım, böyle bir eseri celülitibarın rehini meydana zuhur olmasından olacak fedekârlık, ne kadar memduh ve müstahzin olduğunu nazar-ı insafınıza arz ile; Asarı fiiliyesinin vücuda getirilmesi emrinde hemşehrilerimi ihtarda kendümü bahtiyar addederim. Rabbim; tesiratı hanisini halk ile muvaffak buyursun. Amin.....”

Belgede kurt İsmail Paşanın Erzurumda vali olarak işe başlamasının 5 ayı bulmasına ve kış mevsimine raslamasına rağmen büyük reformlar yaptığına, halktan toplanan para ile kimsesiz Çocuklar ve gençler için bakım ve yetiştirme yurdu yapımına başladığı bildiriliyor. Ayrıca Anadolunun şerefli vilayetlerinin merkezi olan Erzurumda bir Gurabe hastanesi ve bir hükümet tabibi bulunmaması üzüntüye değer görülüyor. Böyle büyük bir eserin meydana gelmesi için yapılacak fedakarlığın övgüye değer ve kalıcı olacağı Erzurumlulara duyuruluyor.

Görüldüğü üzere bir Gureba Hastanesi yaptırılmak üzere 1869 dan itibaren yardım yoluna başvurulup para toplanmaya başlanmıştır. Girişimin bu yönünün 33 yıl gibi çok uzun bir süre sürdüğü o yılların Belediye Başkanı Şerif Efendinin temel atma daveti-

yesindeki tarihten (3. Kasım...1902) anlaşılmaktadır.

1872 tarihli Envar-ı Şarkıye gazetesinin 255 sayılı nüshasında ileri gelenlerin, komutan ve subaylarla memurların (Erkân ve Ümera ve Zabitan-ı Askeriye ile memureyn) yaptıkları yardımlara yer verilmiştir.

Yine 1872 tarihli Envari Şarkiyenin 252 sayılı nüshasında Kiğı kazası kaymakamının, Naibinin, diğer memurlarının, meclis-i deavi (Adliye meclisi) ve meclisi idare azaları ile hane dan ve tüccarların yaptıkları yardımların miktarları ile adlarına yer verilmiştir. Yapılan yardım toplamı 3051 kuruştur.

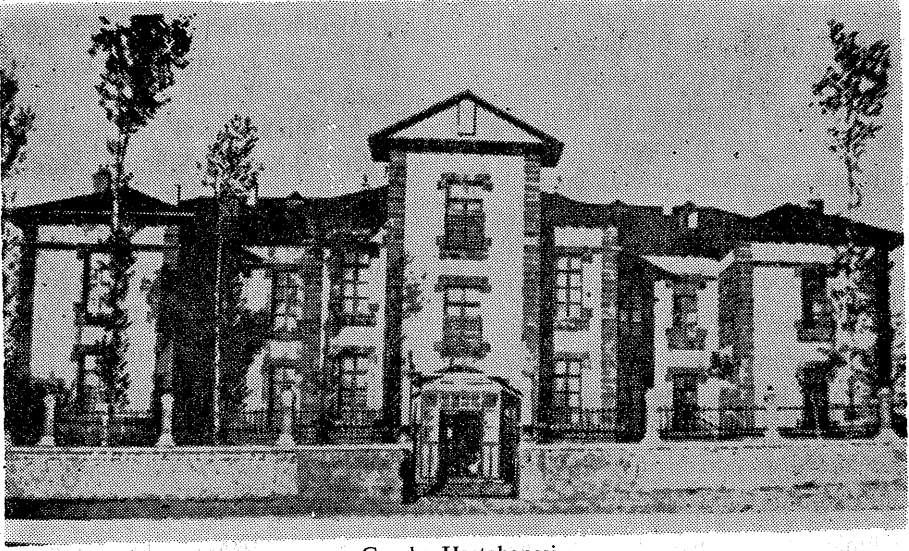
Aynı yılın 256 sayılı envari Şarkiyesinde Tercan ilçesi kaymakamı, Şei'i Hakimi, mekteb-i Rüştiye muallimi, ile Mal Müdürü, Meclisi Deavi, meclisi idare azalarının, tüccarlarla köyhanelerinin adları ile her birinin yaptıkları yardımlar (20-200 krş. kadar) açıklanmıştır. Yardım toplamı 2700 krş. tur. Yapılan yardımların genel toplamı 109.019 kuruşu bulmuştur.

Bütün bunlardan, o tarihlerde Erzurum'da sivil halk için bir hastanenin bulunmadığı anlaşıyor. Yine anlaşıldığına göre memleket tabibi de yoktur. Ayrıca serbest tabib bulunup bulunmadığına dair bir kayda rastlanılamamaktadır.

Asker-sivil birçok görevlerde bulunan ve 1869 tarihli Envari Şarkıye gazetesinde adı geçen Kurt İsmail Hakkı Paşa (1818-1896) iki yıldan fazla Erzurum valiliği yapmıştır. Yukarıda değinildiği şekilde (Merhametli ve insaflı olduklarını söylediği hemşehrilerinin yüksek itibarlı eserler vücu-

da getirmelerini hatırlatıyor) ise de, sonucun ne olduğu bilinmemektedir. Gerçi özel bir yardım kampanyası açılmıştır. Açılan yardım kampanyasında hastahane için toplanmış olan paranın genel miktarı ile sarf şeklini ve hastahane neye malolduğunu saptamak şimdilik kabil olamamıştır.

Diğer taraftan o sıralarda veya daha önce herhangi bir binada garip ve kimsesiz kişileri kabul edecek bir bir gureba hastahanesinin açılıp hizmete sokulmadığı da tesbit olunamamıştır.

Gureba Hastahanesi

1897 Yıllarında, Şeyhlar Mahallesinde şimdiki Assubay apartmanlarının bulunduğu yerdeki Yoncalık ve diğer adıyla Aliravi Kışlasında açılan bir hastahane vardır. Fakat bu hastahane, adından (Erzurum Merkez Askeri Hastanesi) anlaşılacağı şekilde orduya ait olup yalnız Cerrahi Çalışmalar yapmıştır. I. Cihan savaşından sonra Numune Hastahasının göneyine düşen Harbiye Kışlasına (Şimdiki Askerlik Şubesi) taşınmış, 400 yataklı ve tam teşekküllü bir karakter kazanmıştır. 1925 tarihinde bu günkü yerine (Nümuna Hastanesi karşısı) taşınarak Maraşal Çakmak Hastahanesi adını almıştır.

Daha önceleri, örneğin 1877 Türk Rus savaşında yine ordu mensupları için geçici hastahaneler açıldığı bilinmektedir. Yenihan'da açılan hastahane ile o tarihlerde hastahane haline getirilen ve halen ibadete açık bulunan Ulu cami bunlardan birer örneklerdir .

Gureba hastahanesi konusuna gelince; yukarıdaki belgeden iki kurumun yapımına girişildiği, bunlardan iş ocağının gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Gureba hastahanesinin ise Kurd İsmail Paşa'nın girişimlerinden 33 yıl sonra , 1902 tarihinde Belediye Başkanı Şerif Efendi tarafından temelinin

atıldığı görülmektedir . Temel atma konusu ile ilgili eski yazılı belge (Temel Töreni Davetiyesi) aynen şöyledir. :

” İzzetli Efendim,

Mekteb-i İdadi-i askeri civarındaki arazi üzerine bimennihi teala inşaasi mukarrer olan Gureba Hastanesi vaz-ı esası resmi velâdi bahirrüssadadeti cenabı tecdariye Şerefmüşadif olan yarınki Pazartası günü icra ve bu vesile ile davaatı mefruzai hazreti cihanbani ifa kılınacağından yevmi mezkürde saat yedi buçuktan sekize kadar mahallı mezkürde müheyya olan çadıra teşrife râğbet buyurulması mütemannadır efendim. Emr-i irade efendimindir. 3 Teşrinisanı 1318 Reisi Belde”

Günümüzün takvimi ile 3 Kasım 1902 tarihli olan bu belgede aynı gün hastahanenin temelinin atıldığı öğreniliyor ise’de ne zaman hizmete açıldığı kesinlikle bilinmemektedir.

Cümle kapısı üstündeki orijinal kitabede işe yarar hiç bir iz kalmadığı gibi başka bir yazı da yoktur. vali Mustafa Nazım bey zamanında hastahanenin maliyeti ile ilgili bir komisyon kurulması söz konusu edilmektedir. Bu zatın, 1902 den itibaren 4 yıl valilik yaptığına bakılırsa, hastahanenin en geç 1906 tarihinde çalışmaya başladığı kabul olunabilir.

Belirtildiği şekilde Belediye tarafından yaptırılıp bize göre açılışı 1906 lara raslayan Gureba Hastanesi, 1921-1922 yıllarında mali yönüyle özel idareye bağlanmıştır. Bu dönemde hastahanenin maalesef bir Darülaceze haline sokulduğu yani pek çok bakımsızlığa terkedildiği zamanın sağlık müdürünün tesbitlerinden öğrenilmektedir.

Halen ayakta duran ve projesinin İsviçre’de yapıldığı söylenen Gureba’nın bodrum üzerine iki katlı güzel stildeki binası Cumhuriyetin ilanından sonra (1924-25) Numune Hastahanesi haline getirilmiş ve Sağlık Bakanlığına bağlanmıştır,.

Cumhuriyetten önceki yıllarıda memleketimizde Sağlık işleri dahiliye vakâletine bağlı örgütlerce yönetilmiştir. 1922 lerde Dahiliye Vakâleti (İçişleri Bakanlığı), Dahiliye ve Sıhhiye Vakâleti olmuştur. 1914 de İtalyanlar örnek alınarak (Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi) yani Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü ve Sağlık Müdürlüğü örgütleri kurulmuştur.

D.M.M. sinin toplandığı ilk haftada milli ruhla bakılmaya başlamış, ve sağlık hizmetlerinin geniş ölçüde sağlanması yolunda iki Mayıs 1922 tarihinde 3 nolu kanunla Sağlık Bakanlığı kurulmuştur.

Sağlık Bakanlığına bağlanan ve Numune Hastanesi adını alan bu kurum, ilk zamanlarda Dahiliye ve Hariciye klinikleri ile hizmet görmeye başlamıştır. 1930 larda Röntgen, biraz sonra Bakteriyoloji laboratuvarları, 1931 de Asabiye ve KB.B. servisleri çalışmaya başlamıştır. Bunlardan sonra Cildiye (1943), Diş Hekimliği (1945), Üroloji (1945), Biyokimya (1955), Çocuk (1955), Ortopedi (1960), Fizik Tedavi (1962), Servis ve laboratuvarları hizmete sokulmuşlardır. 1955 yılında 20 yataklı birde Nisaiye servisi eklenmiştir.

Halen ayakta durduğuna değindiğimiz Gureba binasının 1924-25 lerde yerleşen Nümune Hastanesi, her geçen yıl biraz daha gelişmiş ve geliş-

mesine paralel olarak artan yer ihtiyacı ana binanın arkasına düşen bahçeye inşa edilen yapılarla karşılanmıştır. Bu binalar 1963 den sonra kaldırılmaya başlanmış ve yerlerine şimdiki hemşire konutu (Apartmanı) yapılmıştır.

Bugünkü hastahanesinin (U) biçimindeki, ana binasının temeli 1953'de atılmıştır. Ödeneksizlik yüzünden inşaatı 10 yıl sürmüş ve sağlık bakanı Prof. Dr. Nusrat Karasu'nun sağladığı olanaklarla yapımı tamamlanarak 12 Mart 1963 de 400 yataklı olarak hizmete açılmıştır. 1966 da Tıp Fakültesi emrine verildikten sonra (U) nun büyük, küçük kanatlarına ekler yapılarak yer bakımından daha geniş bir olanak sağlanmasına çalışılmıştır.

Bu binaya, Şerif Efendi Polikliniğinin arkasına düşecek şekilde bir yenisi eklenmiştir. 22 Şubat 1972'de Tıp Fakültesi emrindeki Numune Hastanesine bağlı olarak hizmete açılmıştır. Alt katına. 75 yataklı çocuk, üst katına ise 75 yataklı modern doğum klinikleri yerleştirilmiştir.

Eski Nümune (Gureba) ana binasının tadil ve onarımına başhekim Dr. Hamdi Taçan zamanında, 1964 lerde başlamıştı. Onarım işleri sürdürülmüş ve tamamlandıktan sonra bir süre Poliklinik olarak kullanılmıştır. Açılış sırasında 1971 Diş Hekimliği Fakültesine tahsis olunmuştur. Bu Fakültenin, Çat yolu üzerindeki yeni

Göğüs hastalıkları Hastahanesinin arka bölümüne nakli üzerine bina, döner sermeye emrine verilmek istenilmiştir.

Bilindiği üzere Nümune Hastahaneleri, halkımıza kaliteli sağlık hizmetleri sunmak üzere Türkiye'nin beş ilinde (Erzurum, Sivas, Diyarbakır, Ankara, İstanbul) kurulan tam teşekküllü örnek hastahanelerdir. Diğer illerde Devlet, memleket ve Belediye hastahaneleri kurulmak suretiyle halka hizmette bulunulmuştur, Son yılların değişme ve gelişmeleri, hastahaneçiliğimize bazı yenilikler ve teknik olanaklar getirmiştir. Ayrıca sosyal devlet anlayışının Sendika hayatına yol açması sağlık hizmetleri alanında da etkisini göstermiştir. Ordudan başka Sosyal Sigortalar Kurumu birçok illerimizde büyük ve Modern hastahaneler açmaya başlamıştır. Bunlardan birisi de Erzurum'dadır. Sosyal Sigortalar 16.500 ya taşıyla gerçekten bir güç durumundadır.

Diğer taraftan çeşitli örgütler kendi personelleri için dispanserler, pravyumlar, sanatoryumlar açma yolunu tutmuşlardır. Kendi cemaatları için kurulmuş olan azlık hastahaneleri artan nüfusumuzun az olmayan sağlık hizmetlerinin karşılanmasında katkıda bulunmaktadırlar. Özel hastahanelerle İstanbul gibi büyük kentlerimizde çalıştıkları bilinen yabancı hastahanelerde varlıklı yurttaşlarımız yararlanabiliyorlar.